

Konference odkryla otázky heuristiky zadání. Upozornila na význam osobních reflexí a na nezbytnost kritické analýzy dobových etnografických výsledků jako primárních pramenů a indikátorů vývoje. To znamená na nedostatečnost jakékoliv historiografické práce, která hledá vztah státních plánů a reality v zadání a jeho plnění po linii oficiálních dokumentů, nikoliv ve skutečně odborné a vědecké práci, v předmětu a metodách. Historiografický problém se totiž posouvá do vyšší gnozeologické roviny, a to z více důvodů: na konferenci se například ukázalo, že některá témata politicky preferovaná a opatřená v zadání marxistickými východisky zpracovávali také badatelé v západní Evropě (empirická: proměny současné vesnice, kultura horníků a dělníků, folklorismus; teoretická: periodizace) a jde o to, jak. S tím souvisí mj. odpovědnost při používání pojmu „marxistický“ (co je nálepka a co adekvátní odborný termín), a to v jakékoliv době. Jiným důvodem jsou nezávislé směry bádání, jak doložil Petr Janeček mezinárodními ohlasy pozitivistické tradice české folkloristiky; je to také etnomuzikologie, národopisná balkanistika a další nositelé komparatistických směrů v etnologii. Sotva si představím údiv ruských kolegů, s nimiž jsem v kontaktu na slavistickém poli, nad paušálním pojetím „bolševika“ (podle projevu Františka Bahenského o projektu *Narody mira*), jestliže se rodil například rozsáhlý etnolingvistický slovník Slovanů. Máme s tímto dílem společně některé sémantické a semiotické paralely

(srov. metodu zhuštěného popisu) reálií. Osobně si díky konferenci uvědomuji cenu tvořivosti a skutečné spolupráce v jakýchkoliv dobových podmínkách. Otevírají se i nové perspektivy: třeba jedinečná šance interdisciplinárního nebo jednooborového výzkumu venkovské farmy a farmáře na počátku 21. století v kritickém a komparačním světle paradigmatu výzkumu družstevního rolníka a vesnice minulého století, ať už po stopách Bláhových, Salzmannových, Szyferových, Prandových, Frolcových, nebo v jiném, vlastním nápadu.

Přes různorodou úroveň referátů je třeba především ocenit, že konference otevřela otázku dějin oboru 20. století. Historiografie patří v době rozvinutých specializací a prolínání oborů k nejnáročnějším úkolům a může být velmi přínosná i k posunu věcí současných, například ke spolupráci etnologických a antropologických směrů. Klíčová otázka nesvobody a tvořivosti ve vývoji vědy skrývá odpovědi v primárních pramenech a jejich věcných analýzách. V tomto smyslu se přikláním ke kladnému vnímání pozitivistického základu historiografického výzkumu a prozatím k jisté rezignaci na generalizace. Co znamenají dobové diskurzy diferencovaného období 1948–1989, jejich recepce a překonávání pro vývoj a perspektivy československé, české a středoevropské etnologie a příbuzných oborů? Zajímá nás každá věcně podložená dílčí odpověď z různých, definovaných úhlů pohledu.

Věra Frolcová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Konference Násilné migrační procesy v českých zemích ve 20. století

V dnech 4.–6. listopadu 2015 se konala v Týnci nad Vltavou konference se zaměřením na problematiku migrací, kterou pořádaly Státní oblastní archiv v Praze,

Muzeum Podblanicka, p. o., a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. Při přípravě akce byly stanoveny tři tematické okruhy, na které se mělo jednání soustředit: a)

migrace z důvodu vzniku vojenských cvičišť či válečných událostí obecně, b) migrace z ekonomických důvodů (těžba nerostných surovin, výstavba vodních děl, přísun pracovních sil pro těžký průmysl apod.), c) migrace z politických důvodů. Jednání se zúčastnili pracovníci archivů i akademických, univerzitních a muzejních institucí v ČR a na základě přihlášených příspěvků byl program tří denního jednání vystaven do bloků: obecně teoretického, vojenského, politického, hospodářského a sociálního.

Téma nucených přesunů obyvatel jako nástroje politiky v kontextu výzkumu a teorií migrací otevřel v prvním bloku Tomáš Dvořák (FF Masarykovy univerzity v Brně). Na něj navázal souhrnný přehled české (a československé) historiografie v období 1945–2014 k příčinám a důsledkům násilných migrací v letech československé státnosti od Václavy Horčákové (Historický ústav AV ČR, referát přednesla V. Hanelová), v němž zhodnotila stav zpracování tématu, jak je pojímán v české i slovenské historiografii, a to také s ohledem na historiografii regionální. O roli československých zahraničních vojenských jednotek 1939–1945 jako migračním procesem, skladbě příslušníků z hlediska regionálního původu a srovnání situace na západní frontě a v československém armádním sboru v SSSR hovořil Zdenko Maršálek (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR). Tento blok jednání uzavřel Stanislav Brouček (Etnologický ústav AV ČR) tematicky odlišným, ale z hlediska zaměření konference aktuálním příspěvkem o politickém pozadí řízení pracovní migrace z Vietnamu do ČSSR, zejména českých zemí.

Pestrou paletu příspěvků představoval druhý a třetí blok jednání (vojenský a politický). Vojenský blok byl uveden referátem Zlatice Zudové Leškové (Historický ústav AV ČR, příspěvek přednesla D. Němečková) o typologii příčin,

formách a následcích násilných migrací ve 20. století. Na konkrétní provádění násilné migrace jako prostředku nacistické okupační politiky v protektorátu se soustředili pracovníci z téhož ústavu Jan Němeček a Daniela Němečková. Další příspěvky přednesli pracovníci archivů – Pavel Minařík (Vojenský ústřední archiv), Michaela Zemánková (Státní okresní archiv Vyškov), Michal Řezníček (Státní okresní archiv Nymburk), Jiří Jelínek (Státní okresní archiv Jihlava) a Tomáš Zouzal (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR), kteří mapovali území vojenských výcvikových prostorů a nuceného vysídlování obyvatelstva z těchto areálů v Čechách i na Moravě. Jejich vystoupení doplnil příspěvek Josefa Velfla (Hornické muzeum Příbram) o vojenském výcvikovém prostoru v Brdech v době druhé světové války. Uvedený výčet institucí a jejich zástupců svědčí o zvýšené badatelské pozornosti, která je u nás věnována problematice násilných migrací obyvatelstva v souvislosti s válečnými událostmi v první polovině 20. století.

V politickém bloku odzněly v první části příspěvky pracovníků Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (Matěj Spurný, Helena Nosková a David Kovařík) o poválečných migracích v českých zemích, tj. odsunu německého obyvatelstva, migracích v pohraničí a vysídlování obyvatelstva z okolí československé státní hranice v prvních letech studené války apod. Podobně na poválečnou akci likvidace ženských klášterů a řeholních domů a nucené přesuny jejich sester upozornila Lenka Svobodová (Státní oblastní archiv v Praze). K časovému období druhé republiky se pak vázaly příspěvky Jana Bendy (Ministerstvo obrany ČR) o péči o české uprchlíky z pohraničí a jejich sociálním zaopatření, podobně též Petra Bednaříka (Fakulta sociálních věd UK) o migracích židovského obyvatelstva. Programový blok uzavřel Andrej Sulitka (Etnologický

ústav AV ČR), který ukázal na stopy násilné migrace Čechů z Podkarpatské Rusi v době nesvobody a na dnešní postavení rusínské národnostní menšiny v České republice.

Hospodářským a sociálním aspektům násilných migrací byla věnována závěrečná část programu, do něhož byly zařazeny příspěvky o důsledcích výstavby vodního díla na jižní Moravě (Emil Kordiovský, bývalý ředitel okresního archivu v Břeclavi), komparativní ukázka postupů nuceného přesídlování obyvatel v Česku a v Číně v rámci projektů výstavby přehradních nádrží (Robert Stojanov, Přírodovědecká fakulta UK), ale i o pracovním nasazení cizích státních příslušníků v Holýšovské zbrojovce v době nesvobody (Karel Řeháček, Státní oblastní archiv v Plzni), poválečné migraci pracovních sil v těžkém průmyslu (Jiří Topinka, Státní okresní archiv Beroun), regulaci trhu

pracovních sil a nedobrovolných přesunech obyvatelstva (Tomáš Dvořák, FF MU v Brně) či problémech usídlování se Romů na Kutnohorsku (Pavel Novák, Národní zemědělské muzeum Praha – Kačina).

Vzhledem k vysokému počtu přihlášených referátů poskytoval časový rozvrh jednání jen v omezené míře prostor na diskusi. Také z různorodých přístupů k tématu se obtížně formulovaly závěry, byť záměr členění v uvedených blocích směřoval k systémovému uchopení problematiky násilných migrací v českých zemích. Jde však o aktuální téma a o přínosu konference se budeme moci přesvědčit z tištěného souboru příspěvků, zřejmě i nově uspořádaného, který organizátoři plánují k vydání jako samostatnou publikaci v roce 2016.

Andrej Sulitka (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Mezinárodní perspektivy současného terénního výzkumu v sociální antropologii. Kulatý stůl pořádaný Katedrou sociálních věd Univerzity Pardubice

Katedra sociálních věd Univerzity Pardubice uspořádala 19. dubna 2016 odborné antropologické kolokvium, které bylo koncipováno jako diskusní kulatý stůl. V prostorách kavárny Café Robinson se sešli nejen akademičtí pracovníci a studenti této instituce, ale také významní hosté zastupující zahraniční akademická pracoviště. Cílem setkání bylo otevřít diskusi o mezinárodních perspektivách antropologických výzkumů a poukázat na potenciály, které takto koncipovaná antropologie může vytvářet. V průběhu večera, kterým provázal Adam Horálek (Katedra sociálních věd UPCE), postupně vystoupilo se svými příspěvky pět zajímavých řečníků

– Aleksandar Bošković (Katedra etnologie a antropologie, Univerzita Bělehrad), Małgorzata Michalska (Katedra etnologie a kulturní antropologie, Univerzita Wrocław), Petr Skalník (Katedra etnologie a kulturní antropologie, Univerzita Wrocław), Lale Yalcin-Heckmann (Katedra sociálních věd Univerzity Pardubice a Max Planck Institute) a Vladimír Penčev (Bulharská akademie věd).

Blok prezentací otevřel mezinárodně uznávaný antropolog Aleksandar Bošković, jehož zajímavě koncipovaný příspěvek *Theory, fieldwork, and „World anthropologies“* byl zaměřen především na problematiku situačnosti role výzkumníka